

הארץ

יש לאן לצמוח

שחר יהלום מגדלת עץ בחממה צפופה, ומציגה סביבו רישומים קטנים, קוביות קלקר ועבודת וידיאו. ההצבה מרשימה, גם אם התערוכה אינה כוללת גילויים מרעישים

גליה ירב

10.09.2012

12:00

במרכז גלריה נגא ניצב עץ בתוך חממה מאולתרת. זהו דולב צפון-אמריקאי הצומח בתנאי אקלים ישראליים. מאחר שאינו בהביטאט הטבעי שלו, עליו אינם מאדימים לקראת הסתיו והוא אינו מספק כאן את מופע העלווה הספקטקולרי של הבשלה בטרם שלכת, כפי שמתאפשר בארצות אחרות.

שחר יהלום ערכה ניסוי - בנתה בעבור העץ חממה, כלומר מכונת קירור, המחקה את תנאי האקלים הנחוצים לו על מנת להאדים. העץ שתול בדלי שחור, מכונת אדים נושפת עליו, חלק מעליו כבר נבלו ונשרו מבלי להחליף צבע. צפוף לו במכונה שיהלום בנתה, ענפיו כפופים, חנוקים בתוך המסגרת. המכונה בנויה בצורת סכמת בית אוניברסלי-ילדי, עם גג משופע, כזה שאם רק ישתף הדולב פעולה, יהיה גג אדום. צינורות איזור נמתחים לאורך תקרת הגלריה, מנגנון תעשייתי שלם מתפקד רק על מנת להפיק את התוצאה המיוחלת, המופרכת, של הפקת תוצאה שאינה במקומה.

אמנים רבים הכניסו צמחייה לחללי האמנות, ביניהם האנס האקה ומארק דיון. ב-1969 יצר האקה את העבודה המכוננת "Grass Grows" לתערוכת "Earth Art" באוניברסיטת קורנל. זו תלולית מדושאת ללא חומרי הדברה, שגדלה בשטח מקורה. פשוט חתיכת אדמה מוריקה, שנטענה במלוא עוצמתה הפואטית גם משום כותרתה הרומזת לנצחיות הדשא לעומת חלופיות האדם, וגם משום שלוותה במניפסט כולל על אסטרטגיות אמנותיות נון-אובייקטיביות של השתנות, יצירת משך, יצירת הצטברות, חמיקה מהגדרה וממדים קבועים ועוד.

בעבודה "Jungle - Mobile Bio Type" של דיון מ-2002, הדומה באופן מפתיע לזו של יהלום, מוצגת צמחייה טרופית שתולה בחממה על גלגלים, הדומה קצת לעגלת ילדים. זו הערה אירונית על פיסות טרופיקנה נוחות להובלה, מנותקת מהקשרי האקלים שלה לטובת קידמה צרכנית-חסלנית. כמו אצלם, גם מול המיני-משתלה של יהלום נרכשת החיבה האוטומטית למראה החי והמלבלב. קשה לעמוד בפני האפקטיביות הזו. מה גם שאצלה זהו אינקובטור ממש, מכונת טיפול וטיפוח עם תנאי בקרה ואינהלציה, תאורה, השקיה ובדיקת טמפרטורות. יש בעבודה גם מחינו של הניסוי האמנותי המופרך ברוח האקספרימנטים של שנות ה-70, השקעת מאמץ ואנרגיה רבים בעבור תוצאה נואלת או מעורפלת, וגם מהחבירה המעודכנת לאקו-ארט שצובר בימים אלה תנופה ורלוונטיות מחודשות.

מהי החממה של יהלום לאור שתי הדוגמאות מני רבות האלה? "המקור לעבודה הוא צילום החללית הראשונה שנחתה על הירח", מספרת יהלום לנחמה גוטליב, בעלת הגלריה שערכה עמה מעין ראיון. "אפולו 11 נראתה לי כקומבינציה מופרכת של ערימת גרוטאות, שלא ברור

איך דבר כזה מגיע לירח". את העבודה שביצעה בהשראתה היא מכנה "אינקובטור", כך שעניינה הוא ממד התהליך הטיפולי. החממה כרחם, אם כן, מכונת הזנה. מה שיצמח ממנה, שיופק מבית הגידול, מהמכונה (שמותר לקרוא לה גם מנגנון או אתר פיקוח) הוא צביעת השלכת באדום.

"פעולת הסמקה", מתארת זאת אפרת ביברמן בטקסט הנלווה. זהו עץ-תינוק המטופל כאן, שמחכים לוורדרדונו הבריאה. המעשה האמנותי משול לתהליך אמהי של הזנה והצמחת חיים, בריאות, תפקודיות וראווה בעולם. הניסוי הזה, כמובן ייכשל.

במישור נוסף, העץ אנלוגי ליהלום, שנסעה ללימודי תואר שני באוניברסיטת קולומביה, כך שיש כאן מעין חילופין בינה לבינו, שתי חממות באקלים זר ובתנאים מלאכותיים שיש לבדוק אם ישאו פרי.

עפרונות מאיקאה

לצד העץ הנדיב מוצגים רישומים קטנים ודחוסים, כמו תלושים מפנקס או מחברת סקיצות. "נמר" משרטט חיה לכודה בסבך עם יער למעלה, הענפים-עורקים נוצרים בהשחרת הרקע. "ענן" הוא מעין מחסה בתוך צמחיה, "Seek" מתאר חתול המביט בהשתקפות הירח (שחור על גבי נייר לבן) בשלולית מים (לבן מרצד על פני מים שחורים). רובם רישומים ליליים, מלאי סהרונים, קצת נעריים ברוחם, קצת גותיים. יש בהם איכות צמודת-דף, כזו של תנועות גוף קטנות, של הנעת מפרק היד בלבד, המזכירה הדפסים ותחריטים. הם נעשו בעפרונות שנלקחו מאיקאה, אכן כלי עבודה קטן הגוזר קירבה מאומצת בין היד הרושמת למשטח. בנוסף להם, מוצגים רישומים שבוצעו באקדח קעקועים על גבי משטח סיליקון, תחריט מובהק. האחד קטן יחסית, דו-צדדי, מאורך ותלוי כמעין קולר, והשני גדול ותלוי כמפת-קיר נגללת.

בנוסף, מוצגות שתי קוביות קלקר שחתיכות מהן ננגסו, התפוררו ומפוזרות על הרצפה, כמן בדיחה פיסולית זריזה על אפקט של שלג, המסת קרחונים ותפאורה, או על נקודת ההתחלה הראשונית של צורת התלת-ממד, צורה בתולית שהתקלקלה.

בחלל העליון מוצג הווידיאו "חלון מעל גוף מת" שצולם במצלמה נסתרת בחדר הדיסקציות (ניתוחי מתים של סטודנטים לרפואה) באחד מבתי החולים בארץ. המצלמה מטושטשת ומתזזת באופן לא נוח, אינה מראה דבר מלבד החזר אור מן החלון. ההתייחסות לפני-הגוף, לחדירתו באמצעות קעקוע וניתוח שלאחר המוות גסה, מיידית, ואינה לוקחת את הנתונים מלבי הרגשות האלה - אקדח קעקוע וסקלפל - למחוז מעניין. מול הווידיאו מסתובבות שתי עיני קלקר שקובעו על ויברטורים כך שהן מסתובבות סחור-סחור במבט חולש ועיוור. המבט החודר את האפידרמיס, אם כן, לעומת המבט שאינו רואה.

יהלום מספרת שהתערוכה נבנתה סביב פסל העץ החי. זה מאוד ניכר. שאר אגפי התערוכה מתקבלים כלוויינים, המבססים זיקות בעוצמות לא גבוהות זה לזה. הרישומים אינם מגבים צורנית או תמטית את הקלקר שבתוכו, והוא אינו מוסיף נדבך לווידיאו שמתקבל כמנותק מהאינקובטור. גופי העבודה שנלקחו מסוגים ומחוזות התעניינות שונים לא הצליחו להתלכד ביחד. חלקם גם נראים כהתנסות ראשונית או כתחילתו של עיסוק; לו היו מוקדשים לו זמן ותשומת לב רבים יותר, היה זוכה לכובד משקל ראוי.

ויש גם את הרמה המלולית; שם התערוכה, "ED", יכול להתקבל בעברית כעד, אד והד גם יחד. אבל התערוכה אינה עוסקת בעדות, אידי ודהוד כנושאים מובהקים שלה, כך שהעניין נשאר כמשחק ריק. כך גם הידיעה שאינקובטור מייצג פגות או דגירה, כלומר טרום-חיים, ואילו חדר הניתוחים המסוים מייצג את אחרי-המוות, כך שנוצר כביכול מעגל חיים מורחב, שמתחיל בטרם התחילו החיים ומסתיים אחרי שנפסקו.

אבל כל זה מתמצה בעיקר ברמה המלולית והטכנית ולא הצליח להיהפך לחוויה חושנית בחלל. החוויה העיקרית העולה מהתערוכה היא של אלגנטיות, של כישרון לחבר בין מראה מאסיבי וגס לבין עדינויות מרפרפות, כישרון המצליח לגייס אמוציונליות לחוויית הצפייה. יש גם מומחיות בהצבה אפקטיבית ומרשימה, היוצרת אזורי מתח ורפיון מצוינים בחלל. הפעם, המתחים האלה אינם מתחוללים סביב תמות, צורות או גילויים מרעישים.

שחר יהלום, "ED", תערוכת יחיד בגלריה נגא. אחד העם 60, תל אביב. שעות פתיחה: שני עד חמישי 11:00 עד 18:00, שישי ושבת 11:00 עד 14:00. עד ה-19 באוקטובר